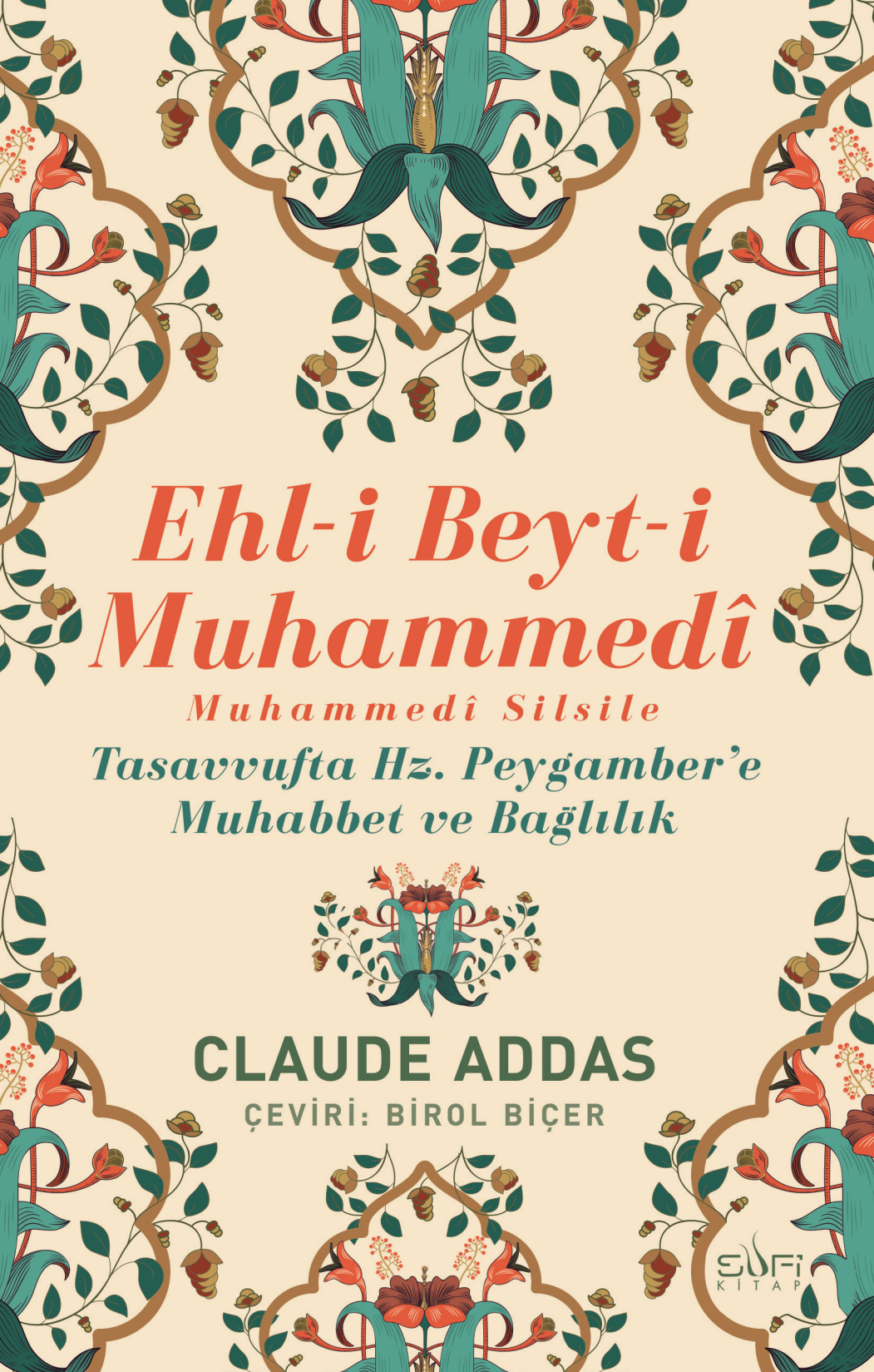

Ehl-i Beyt-i Muhammedî

Muhammedî Silsile

*Tasavvufta Hz. Peygamber'e
Muhabbet ve Bağlılık*

CLAUDE ADDAS

ÇEVİRİ: BİROL BİÇER

SUFI
KİTAP

İÇİNDEKİLER

Takdim / 9

Mukaddime / 17

**1- İslam tasavvufunda peygambere yürekten
bağlılığın tezahürleri / 27**

“Rabbim beni rızıklandırır...” / 27

“Gözlerim uyur, ama kalbim asla” / 34

2- “Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin” / 41

“Size Allah’tan bir nur gelmiştir” / 41

“Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım” / 48

3- “Biz seni ancak bütün insanlara gönderdik” / 56

“Ben bütün insanlara gönderildim” / 64

“Nebîden nebiye intikal eden cevher...” / 70

4- “Doğrusu biz sana apaçık bir fetih ihsân ettik” / 76

“Rahmetim her şeyi kuşatmıştır” / 76

“Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” / 84

“Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik” / 87

**5 -“Resûlullah’ta sizin için pek güzel (mükemmel)
bir örnek vardır.” / 100**

“Onun ahlâkı Kur’an’dı.” / 100

“Bana tâbi olun ki Allah da sizi sevsin” / 104

**6- “(Hz.) Muhammed hiçbir zaman, hiçbir yerde
namevcut değildir” / 107**

“Beni ona cem eyle” / 107

“Muhammedî Yol” / 112

“Resûlullah’a muhabbet ve bağlılığa dair” / 116

7- “İki yay kadar yahut daha az mesafede...” / 123

“Kalküta’dan Zebîd’e bir İbn Arabî

varisinin güzergâhı” / 123

“(Hz.) Resûlullah’ın izini tâkip et” / 129

“Ve Ashabın arasına katılacaksın” / 138

“İki yay mesafesinde...” / 147

8- Ehl-i Beyt-i Muhammedî (Muhammedî silsile) / 149

“Selmân bizdendir...” / 163

TEŞEKKÜR / 172

KİTÂBİYAT / 173

DİZİN / 189

Bütün engellere rağmen “yola” devam eden sâiklere...

Takdim

İslam ve dolayısıyla tasavvufun en temel meselelerini, anahatar niteliğindeki mefhumlarını ve bilhassa tasavvufu bilmeyi ve yaşamayı arzu edenlerin göz önüne alması gereken en mühim hususları, bunları kendi hayatlarında tahakkuk ettirmiş “Ricâlullah”ın büyüklerinin tâlim ve öğretileri üzerinden ele alan bu uzun soluklu ve akademik nitelikli araştırma kitabının ortaya çıkışı esasen müellifi Claude Addas’ın çocukluğuna dek uzanan bir vetirenin ve onun hayatı açısından dönüm noktası teşkil eden bir hikâyenin eseri.

Onu Müslüman bir ailede doğmanın ötesinde şuurlu bir şekilde önce İslam’a, daha sonra tasavvuf araştırmalarına sevk eden ilk âmil şüphesiz kendisi de bu alanda abidevî bir isim olan babası Michel Chodkiewicz olur. Kendi ifadesi ile Addas’ı İslam, tasavvuf, Hz. Muhammed, İbn Arabî ve velayet gibi derin araştırma sahalarına sevk eden yolun temellerini atan öncelikle daha genç yaşta tasavvuf ile tanışarak İslam’a ihtida eden ve sonrasında Batı’daki en önemli İbn Arabî mütehasislerinden birine dönüşen babası olur. Bir diğer amil ise yine babasının 1960’larda Fransa’nın güneyinde Cevennes dağlarında kestane ağaçları ile çevrili geniş bir arazide kurulu harap bir evi satın alması... Bu eski kır evi, çocuk Claude Chodkiewicz için tasavvufun ve ona dair uzun soluklu bir araştırma yolculuğunun da hazırlık safhasını teşkil eder.

Claude Addas 2019 yılında, vefatından bir sene önce babası Michel Chodkiewicz adına “Dost, İslam’a Hizmet Ödülü”nü almak üzere İstanbul’a geldiğinde bu kitaba uzanan, hayatı ve şahsî manevî macerası açısından önemli rol oynayan bu dönüm noktasını şu sözlerle anlatıyor: “Babam, henüz sıcak basmadan biz çocuklarını, sohbet havasında bir ders dinlemek üzere kestane ağaçlarının gölgesine çağırırdı. Bu çok basit olan ders, sırat-ı müstakim yani dosdoğru yolda ilerlemek için Hz. Peygamber’in kendisi ve bizler için teşkil ettiği, basit bir deyişle “mükemmel model” *üsve-i hasenenin* takip edilmesi üzerine idi. Bu sabah toplantıları esnasında İslam manevîyatı tarihinde izlerini bırakan sayısız evliyâ üzerine derslerinde kendisini etkileyen metinleri zikreder, temalarını izah eder, onların hayranlık verici hayatlarını ve olağanüstü tecrübelerini bizimle paylaşırdı.”

Yedi çocuklu geniş bir aile olan Chodkiewicz’lerin kestane ağaçlarının gölgesindeki küçük dimağların alabileceği sadelikteki bu manevî dersleri semeresiz kalmaz. Kendini gençliğinden itibaren hem bir akademisyen hem de anlaşılan bir sâlik olarak tasavvufun derinliklerine adayan baba Chodkiewicz’in bundan 60 yıl önce çocukları ile pastoral bir muhitte yaptığı bu sohbetlerin nereye vardığını Claude Addas yine şöyle anlatıyor: “Babamın Muhammedî tebliğin özünü bize kavrayabilmek için uğraşıp durduğu, sadelikle cereyân eden bu aile toplantılarının bizim üzerimizde büyük bir tesiri oldu. Öyle ki kardeşlerimle hayatımızın bu bölümünü anarken, âdeta girmeyi arzuladığımız büyük Cennet’in lezzetini bu küçük ve mütevazı cennette önceden tadıyormuş gibi hissederdik. Ve Allah’ın inayeti ile, babamın zamanında attığı o tohumlar kurak bir zemine değil, verimli bir toprağa düştüler. Hakîkatte babamın bize çok erken yaşlarda verdiği bu derslerin meyveleri çok sonraları, bülüğa erdiğimiz ve çok önem arzedecekleri bir zamanda olgunlaştılar. Büyüyüp yetişkinliğin eşiğine geldiğimiz bir hayat safhasında bunlar hayatımızı düzenleyecek ve ona istikamet verecek birer kılavuz teşkil ettiler.”

İbn Arabî üzerine sayılı araştırmacılardan olan Michel Chodkiewicz'in kendi evladına çocuk lisanında aktardığı bu tohumlar gün gelip yeşerir. Kardeşlerinin çoğu gibi bu sohbetlerin lezzetini alan ve efsunlu tesiri ruhuna işleyen Claude Addas, biraz büyüyüp hayatına bir yön vermesi gerektiği bilincine ulaştınca çocukluk devrinde aldığı basit ama güçlü bir temel teşkil eden bu eğitiminin ve bilahare doğumla kazandığı Müslüman vasfının ötesine, daha şuurlu bir safhasına geçmesi gerektiğine kanaat getirir. Bu karar onu Doğu Dilleri Fakültesinde Arapça ve Farsça dersleri almaya ve sonrasında Sorbonne Üniversitesi'nde Şeyh-i Ekber Muhyiddin İbn Arabî'nin hayatı üzerine bir doktora tezi hazırlamaya kadar götürür. Ancak bu çocukluk derslerinden etkilenen sadece entelektüel hayatı olmaz. Tesir daha derindir ve derunî bir tahavvülü de tetiklemiştir: "Annem ile babamın Müslümanlığı seçmeleri dolayısıyla doğuştan Müslüman olmamla beraber, ben de tüm vicdanımla Müslüman olmaya ve bu dinin akaidi çerçevesinde yaşamak için gayret etmeye karar verdim. Ancak ailemin tüm fertlerinin benzer bir yol izlediğini söyleyemem. Bu dönüşüm kimi zaman yavaşladı, kimi zaman inişli çıkışlı oldu. Fakat her halükarda hepimiz hayatlarımızın değiştiğini ve kestane ağaçları altında yaşanan o küçük cennetin hatırası ile yetinmeyerek cesaretle daha ileri gitmek gerektiğini idrak ettik. Her zaman güllük gülistanlık olmasa da geniş ailemizin birçok ferdinin takip etmeyi tercih ettiği yol bu oldu. İster doğrudan ister dolaylı olsun, bu değişimlerin kaynağı babamız olmuştur. Netice olarak benim ve ailemin diğer fertlerinin yolları, bizler daha çocukken babamızın ektiği tohumlardan hasıl oldu."

Nihayetinde Claude Addas "İbn Arabî ya da Kibrit-i Ahmer'in Peşinde" başlıklı tezi ile 1987 yılında Paris Üniversitesi'nde doktorasını tamamlar. Daha sonra yine İbn Arabî'nin *Kitabu Nesebi'l-Hırka* metninin tahkikli neşrini ve Fransızca tercümesini gerçekleştirir. 1989'da *Kibrit-i Ahmer'in Peşinde*, 1996'da ise *İbn Arabî ve Dönüşü Olmayan Yolculuk* adlı araştırma kitaplarını neşreder. Dünya çapında İbn Arabî mütehasşılarını bir araya getiren İbn Arabî Society'ye dâhil olur. Hâlen bu cemiyetin onursal üyeleri

arasında yer alıyor. 2015'te ise özgün adı *La Maison Muhammedienne* olan elinizde tuttuğunuz *Ehl-i Beyt-i Muhammedi*'yi tamamlar.

Eserleri kısa sürede referans kaynağına dönüşen Addas'a temas etmişken, ona bu yolu açan babası Michel Chodkiewicz'in de hikâyesinden bahsetmemek olmaz. Üstelik baba-kız bu ikiliyi tanımak eserleri ve tâkip ettikleri yol ve hedefleri hakkında daha etraflıca fikir verecektir şüphesiz.

Michel Chodkiewicz 1832 yılında Fransa'ya yerleşen Polonyalı aristokrat bir ailenin devamı olan altı kardeşten biri olarak 1929'da Paris'te dünyaya gelir ve eğitiminin büyük kısmını orada tamamlar. Ancak onun asıl eğitimi, delikanlılık çağında manevî arayışlarıyla birlikte başlayacaktır. Genç yaşta varlığını anlamlandırma arayışına giren Chodkiewicz'in ilk defa İslam ile tanışması o henüz 13 yaşındayken okuduğu bir Fransızca Kur'an meali ile olur. Ailesinden devraldığı Katolik geleneği genç Chodkiewicz'in arayışlarına derman olmayınca, üniversiteyi bitirir bitirmez Müslümanların arasına Kuzey Afrika'ya doğru bir seyahate çıkar. Cezayir, Mısır, Suriye derken bu seyahatlerinde pek çok insanla tanıştığı gibi tasavvufu da tanıma imkânı bulur. Zamanla Türkiye ve Endonezya'ya dek uzanacak olan bu seyahatleri 20'lerinin başındaki bir Batılı olarak ona Doğu'yu ve Müslümanları, geleneklerini ve zihniyetlerini yakından tanıma fırsatı verir. Arapçayı kendi imkânları ile öğrenir. İspanyol araştırmacı Asín Palacios'un tercüme ettiği eserler sayesinde İbn Arabî öğretisine merak sarar. Onun için dönüm noktalarından biri 1950'lerin başlarında Rumen asıllı bir Şazelî şeyhi olan Michel Valsan ile tanışması olur. Tasavvuf ve bilhassa İbn Arabî konusunda önemli bir mütehassıs olan Valsan sayesinde İbn Arabî'nin eserleri ve manevî öğretisi ile daha yakından tanışma imkânı bulur. Böylelikle araştırmaları da İslam tasavvufu ve öncelikle Şeyh-i Ekber'in öğretisine odaklanır.

İbn Arabî ile yakından tanışması onun İslam'a ihtidasında da etkili olur. Erken yaşta başladığı ciddi arayışının sonunda yine genç yaşında Müslümanlığa ihtida eder. Fransa'ya döndüğünde

İtalyan asıllı eşi ile dünya evine girer. Fransa'nın önemli ve prestijli yayınevlerinden Edition du Seuil'e girerek yayıncılık hayatına atılır. Burada tüm kademelerde çalışarak genel müdürlüğe kadar yükselir ve bu yayınevini uzun yıllar idare eder. Çalışmalarında ana eksen olarak İbn Arabî öğretisine ve velâyet tarihine odaklanır. *Fütûhât-ı Mekkiyye* ve *Fusûsu'l Hikem* üzerine klasik akademik dairenin dışında yaptığı çalışmaları ile dikkatleri çeker. Bunun üzerine, 1982'den itibaren l'Ecole des Hautes Etudes'de tasavvuf üzerine seminerler vermek üzere davet edilir. Yazdığı eserler, verdiği seminerler ve yayınlanmasına katkıda bulunduğu nitelikli çalışmalarla İslam, tasavvuf ve İbn Arabî üzerine yanlış ve peşin hükümlerin izale edilmesine önemli bir katkıda bulunur. Hatta farklı Fransız hükümetlerine İslamî meselelerde danışmanlıkta bulunarak en azından kendi döneminde Müslümanlara karşı yanlış politikaları izale etmek adına Fransız devlet adamlarını yönlendirmeye çalışır. *Emir Abdülkâdir Cezayirî'nin Eserleri, Evhaddüddin Balyânî: Tevhid-i Mutlak, Velâyet Mührü: İbn Arabî Öğretisinde Nübüvvet ve Velâyet, İbn Arabî: Fütûhat-ı Mekkiyye ve Sahilsiz Bir Umman: Hakikat, Şariat ve İbn Arabî* gibi kıymetli kitaplara imzasını atar. Uzun yıllar boyunca *Ibn Arabi Society*'nin onur üyeliğinde bulunur. Mümtaz bir tasavvuf ve İbn Arabî uzmanı olan Chodkiewicz 31 Mart 2020'de hayata gözlerini yumar.

Claude Addas'ın emek mahsulü bir tetkikatının ve yılların birikiminin neticesinde ortaya çıkan elinizdeki bu kitaba gelirse... Şüphesiz umumî mânâda müminlerin ve hususen tasavvuf ehlinin İslam peygamberi ve hatemü'l enbiyâ olan Hz. Muhammed'e gösterdikleri muhabbet, tâzim ve ihtiramı ele alan bu eser bu konuda ne ilk ne de sonuncu olacaktır. Ancak şurasını belirtmek önemlidir ki Addas'ın bu çalışmasında ele aldığı şekliyle Hz. Muhammed ve ona gösterilen sevginin ve hürmetin boyutları ve buna bağlı olarak Hz. Resûlullah'ın hem ümmet-i Muhammed hem tüm insanlık hem de ezelden ebede bütün mahlûkat açısından ifade ettiği mânâ, mükevvenattaki zaman ve mekân ötesi mertebesi ve işlevi, hem zâhiri hem batını ile fıtratı ve ahlâkı ile insanlığa mükemmel bir model teşkil etmesi, âlemlere rahmet

olarak gönderilmesi ve bir miras-ı nebevî olarak ardında bıraktığı Ehl-i Bey'in mahiyeti gibi meseleler İslam ve onun insanın şahsiyetinde tahakkuk eden hâli olarak tanımlanabilecek tasavvuf bakımından mihenk taşı ve anahtar niteliğinde temalardır.

İster avama ister havassa mahsus olsun, Müslümanların Hz. Resûlullah'a gösterdikleri muazzam muhabbet ve hürmetin çok farklı biçimlerde tezahürlerinden, onun zihinlerde ve gönüllerdeki tasvirinden yola çıkan Addas öncelikle müminlerin indindeki Hz. Muhammed temsilinin İslam'a farklı mensubiyet biçimlerine tekabül ettiğini gösteriyor. Hz. Muhammed'in beşeriyetinden başlayarak faziletlerine, ahlâkına, âlemlere rahmet olma vasfına ve tüm Yaratılış vetiresini başlatan temel sebep, muharrik kuvvet oluşuna dek Hz. Resûlullah temsilinin kapsamını, onun en büyük varislerinin eser, söz, keşf ve manevî tecrübeleri üzerinden gözler önüne seriyor. Şurası muhakkak ki öncelikli olarak Batılı akademik okura hitap eden bu eserdeki bakış açısı, Müslüman geleneğinden gelen okur için de, bilhassa Hz. Peygamber'in evrensel olarak ifade ettiği değer, mevkii, faaliyet ve Hakk'a ulaştırma mükemmel timsal olma hususiyetini yeniden değerlendirmek adına önemli pencereler açıyor.

Herşeyden önce tasavvufun olmazsa olmazı olan insan-ı kâmil ve mürşid-i kâmil meselesini Hz. Peygamber numunesi üzerinden, ehl-i keşf ve tahakkukun zirve isimlerinin pencerelelerinden bütün açıklığı ve ehemmiyeti ile gözler önüne seriyor. Şurası ilginçtir ki Addas'ın Muhyiddin İbn Arabî başta olmak üzere tasavvuf tarihinin en mümtaz kâlem ehlinin öğretisi ve manevî müşahadatına da müracaatla bu eserde ele aldığı hepsi anahtar niteliğini haiz meseleler, bu konularla hemhal olan manevîyat yolcuları için tanıdık görünse de Müslümanların konuya ülfet peyda edecek kadar kulak dolgunluğuna sahip olmalarından dolayı gözden kaçırabildikleri birçok mihenk noktasını da ortaya koyup üzerinde bir kez daha derin düşünmeye sevk edici nitelikte.

Bu noktada, bir hususu arzettiği büyük ehemmiyete binaen öncelikli olarak zikretmekte fayda bulunuyor: Hz. Peygamber'in aşılması mümkün olmayan en ulvî seviyeden zâtında tahakkuk ettirdiği insan-ı kâmil olma vasfı ve ebedî selâmete ermek için tüm insanlığa "mükemmel bir numune"; yani *üsve-i hasene* teşkil ettiği hakîkati esasen tasavvufun temel maksadı bakımından en önemli ilkelerin başında yar alır. Zira bir mürşid-i kâmil ile onun tâkip ettiği ve kesintisiz bir manevî rabîta ile bağlı olduğu, beslendiği, model olan insan-ı kâmil olmazsa tasavvuf ya da tarîkat en iyi niyetle bir iyi ahlâk cemiyeti olarak kalmaya mahkûmdur. Addas'ın elinizdeki eserinin en önemli hususiyetlerinden biri, akademik nitelikli bir çalışmada, Hz. Peygamberin insanlık adına teşkil ettiği mükemmel numuneye bağlanan silsilenin mümes-silleri ve varisleri olan ricâlullahın müşahedeleri ve telakkîleri üzerinden bu meseleyi gözler önüne sermesi. Bu mânâda İslam maneviyat tarihinin tüm mümtaz simaları ile birlikte onların öğretisi ve tâlimlerinin belkemiğini teşkil eden Hz. Peygamber'in hakîkati ve tasvirine dair görüşlerini de bu eserde bir hülâsa olarak görmek mümkün.

Açıkçası müellif bu eserinde, *Hakikat-i Muhammediyye* cevheri üzerinden kâinatın yaratılışındaki rolünden, ezelden ebediyete kadar uzanan bir varoluş kılavuzu olan İslam'daki merkezî mevkiine, onun müminler için olduğu kadar insanlığın bütünü için selamete erdirici hâlaskârlık salâhiyetine, insanlığın "manevî babası" olma vasfının derinliklerine, bu dünyada olduğu kadar ahirette de âlemlere rahmet olarak gönderiliş hikmetine, ümmetinin ve şefaatinin gelmiş geçmiş tüm insanları içine alan şümulüne, ilâhî sıfatların en kâmil bir tecelligâhı olma niteliğine, Hakk'a ve hakîkate vasıl olma yolunda ona beslenmesi gereken muhabbet ve gösterdiği numuneye tâbi olmanın zaruretine, onun tüm bunları ihtiva eden manevî mirası ile işlevini sürdüren - ister soydan ister manevî silsileden olsun - Ehl-i Beyt'in hakîkî hüviyetine dek insanlık adına en önemli vecheleri ile Hz. Peygamber tasvirini ve bu tasvirin muhtevasını gözler önüne seriyor.

Kısaca bu eser, beşeri hakiki insaniyet makamına taşıyacak olan Hz. Resûlulah muhabbetini ve tüm veçheleri ile onu takip etme yolunu, gerçek dinin ve Şeriatin yaşanması mânâsında tasavvufun ana yolu olarak ihdas eden evliyâullah-ı kiramın tâlim ve nazariyelerinin - salt rasyonel bir açıdan bakıldığında - en çetrefilli, en akıl almaz görünen mefhum ve temalarını hudut noktalarına kadar geniş kapsamlı bir şekilde ele alıyor ve belki de bu mühim hususları yeniden tefekkür edilmek üzere önümüze getiriyor, hatırlatıyor.

Son olarak, bu eserin Fransızca aslından Türkçe'ye tercümesinde müellifinin kullandığı nesnel ve objektif dile, konuya tam olarak aşina olmayanları da gözeterek kullandığı açıklayıcı benzetme ve tâbirlere - bu ibareler tırnak ya da parantez içinde korunarak - bazı meselelerde ortaya koyduğu Hristiyan mistisizmi ile paralellik gösteren karşılaştırmalara mümkün mertebe sadık kalınmıştır.

Birol Biçer

Ağustos 2021

Mukaddime

Bugün dünyada bir milyardan fazla Müslüman yaşamaktadır. Araplar, Farslar, Türkler, Asyalılar, Afrikalılar hepsi aynı Tanrı'ya, Allah'a tapmakta, aynı Kitab'a tazim göstermektedir. Ancak, her bir müminin muhayyilesinde bu tek ve eşsiz olan Tanrı'nın tasavvuru mütenevvidir. Tüm bu tasavvurlarda O'nu gören ve "inançların bütününe kucaklayabilenler¹" ise enderdir. İlâhî Kitap Kur'an'ı okuma usulleri ve her birinin ondan çıkardığı mânâlar da muhtelifdir: Kelâm-ı İlâhî'nin taşıdığı tüm mânâları, herhangi birini göz ardı etmeden, tasdik edebilen zihinler de nadirattandır. "Müslüman toplumu" *ümme*t, inanç birliği içindedir. Tek tip değildir; uyuşmazlıklar olmasa bile, bir bölgeden diğerine, bir kültürden ötekine, birçok farklılıklar göstermektedir.

Bununla birlikte etnik, sosyal ve kültürel farklılıklarının ötesinde onları birleştiren ve bir araya getiren bu ümmete mensup olmakla iftihar eden herkesin paylaştığı bir şey söz konusudur; bu, vahyin "âlemlere rahmet²" olduğunu bildirdiği, geleneksel olarak "mahlukâtın en hayırlısı" *hayrü'l-enâm* olarak vasıflandırıldıkları zâta gösterdikleri ihtiramdır.

Adeta Hristiyanlık tarafından uydurulan ve hâlen okul kitaplarımızda - uzlaşmaz bir kanun koyucu ve kurnaz bir elebaşı

1 İbn Arabî, 9, ii, s. 220.

2 Enbiya Sûresi, 107. Ayet: "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."

şeklinde- aksettirilen (Hz.) Peygamber tasviri ile sadık Müslümanların gönlünde taht kuran nurlu ve müşfik şahsiyet arasında, derinlerinde tarihin yaralarının (Haçlı Seferleri, sömürge istilaları vb...) sinsice zehirli kinlere dönüştürdüğü hata ve yanlış anlamaların filizlenip büyüdüğü bir uçurum mevcuttur.

Muhyiddin İbn Arabî'nin mümtaz tilmizi Sadreddin Konevî (İslam Peygamberi'nin sözleri olan) hadislerin birçoğu ile beraber 40 hadisi³ tefsire teşebbüs ettiği küçük bir risâlede, 1258'de gördüğü bir rüyayı şöyle anlatmaktadır:

Salât ve selam üzerine olsun, Hz. Peygamber'in bir kefeni sarıldığını ve bir sedyede yattığını gördüm. İnsanlar onu sedyeye bağlamaya çalışıyordu; başı açıktı ve saçları neredeyse yere değiyordu. Bu insanlara "Ne yapıyorsunuz?" diye sordum. "Vefat etti, götüriüp onu gömmek istiyoruz" dediler. Onun ölmediği kalbime doğdu ve onlara şöyle dedim: "Yüzü bir mevtaninkine benzemiyor; bekleyin de durumdan emin olalım." Ağzına ve burnuna yaklaştım ve soluğu zayıf olmakla birlikte hâlâ nefes aldığını gördüm. O insanların ardından seslendim ve yapmaya hazırlandıkları işi tamamlamalarına mâni oldum. Dehşet içinde, bunalmış bir hâlde uyandım. Benzer başka (rüya) tecrübelerimden de yola çıkarak bunun İslam'a tesir edecek vahim bir hadiseyi işaret ettiğini idrak ettim.⁴

Gerçekten korkunç bir rüyadır... Konevî'nin daha sonradan öğreneceği üzere, Bağdat'a saldıran Moğollar tarafından aynı gecenin sonunda işlenen katliamlar ise korkunçlukta bundan aşağı kalmayacaktır. İslam'ın bu felaket dalgasından kurtulması kolay olmamıştır. Şüphesiz tarihçilerden, hadiseleri önceden haber veren rüyalarla alâkadar olmaları beklenemez, ancak bu (rüya) müthiş bir hadiseyi haber vermenin yanında büyük bir hakkâti de ifade etmektedir.

3 Sadreddin Konevî, (vefatı 67/1274) bu tefsiri tamamlamadan vefat etmiştir; bu eserde sadece 29 hadis tefsir edilmiştir.

4 Konevî, 1990, s. 127-28.

Müslüman şuurunda (Hz.) Peygamber ümmetin kurucusu olmanın çok ötesindedir: O ümmetin ruhudur. Ve bu noktai-nazardan Konevî'nin şهادeti ve naklettiği tecrübe hiçbir surette istisnâî değildir. Müslümanların zihinsel evreninde (Hz.) Peygamber'in rüyadaki sureti (*ruyetü'n-nebî*) şüphesiz bir lütûf olarak, fakat tabiri mazur görün, "alelâde" bir lütûf olarak görülmektedir, zira riyazetin çilesine pek hevesli olmasalar da, herkes böyle bir şeyi umut edebilir ve ona nail olabilir. İslam'ın başlangıcından günümüze dek velîlerin hayat hikâyelerinde (*vitae sanctorum*) olduğu kadar, pek tabii, aynı zamanda dinî, içtimâî ve entelektüel mânâda büyük kalabalıklardan (*turba magna*) bir farkı olmayan, kısacası "sıradan müminler" arasından şahsiyetlere dair menkıbelerde de bunun akislerine rastlanmaktadır.

Buna hiç şaşdırmamak gerekir; zira namaz (*salât*) ibadetini eda için günde beş defa "Allah'ın Evi" Kâbe'ye yönelmeye çağırılan müminin ayrıca, bu ibadetlerin her biri esnasında ve birçok defa olmak üzere doğrudan "Allah'ın Elçisi" (Hz) Resûlullah'a hitapla "Allâh'ım, Efendimiz (Hz.) Muhammed'e salât ve selam eyle" diyerek, üstelik görünmez muhatabının bunu duyduğuna ve icabet ettiğine dair emin olarak müracaat mükellefiyeti söz konusudur ve hayatı boyunca buna bağlıdır⁵.

Müminlerin gündelik hayatına muvakkat bir fasıla veren mutat namaz ibadetinin dua eden ile (Hz.) Peygamber arasında kurduğu bu mânevî mükâlemenin, dünyanın dört bir yanında, doğuda olduğu gibi batıda da, Asya'da olduğu gibi Afrika'da da yüz milyonlarca Müslüman tarafından her gün defalarca tecrübe edilmesi bize, Müslüman toplumlara özgü zihniyet ve davranışların mânâsını anlamaya çalıştığımız her defasında, aklımızda tutmamız gereken İslam'ın aslî bir özelliğini göstermektedir: Hz. Muhammed 632 yılında son nefesini verdiğinde vefatı elbette dünyevî varlığını sona erdirmiştir, ancak her şey bir yana din kardeşlerinin gözünde, onu zaman ve mekânın ötesinde ümmetine bağlayan sarsılmaz bağı koparmamıştır. Burada idrak edilmesi

5 Bkz. Ebu Dâvûd, 1999, "Menasik", 96, ii, s. 539-540.

gereken bundan daha önemli bir şey vardır ki o da, kültürlerin, dillerin, kavimlerin ve çağların farklılıklarını aşan bu rabitanın, karşılıklı sevgi (muhabbet) bağı olduğudur.

Burada, tâbirin geniş mânâsı ile İslamî dindarlığın çok temel bir noktasına temas edilmektedir. Bu husus sadece (Hz.) Muhammed'e iman edenlerin dinî ve içtimaî davranışlarına yön vermekle kalmamakta - çünkü unutmayalım ki bir insanın Müslüman olmasının temelinin teşkil eden "imanın ikrarı"nı ifade eden şehâdet, hem tek ve eşsiz bir İlah'a inanmayı hem de, aynı katiyette, (Hz.) Peygamber'in *Risâletini* tasdik etmeyi de şart koşmakta ve aynı zamanda, daha geniş anlamda, onların kültürel miraslarını da şekillendirmektedir.

Kolayca müşâhede edilebilen muhtelif hadiseler, bugün dünyadan daha az olmamak ve hiçbir sosyal sınıf ayırt etmemek kaydı ile (Hz.) Peygamber söz konusu olduğunda, Müslümanları heyecanlandıran hatta cezbeden harareti bağlılığı ispat etmektedir.

"(Hz.) Peygamberin faziletleri"ne hasredilmiş bütün bir dinî kitâbiyatın (literatür) yaygın bir neşriyata ulaşması konusunda da aynı şey geçerlidir: Nesir ya da nazım hâlinde kısa risâleler olsun ya da hacimli külliyatlar olsun, hepsi İslam'ın tüm yerel dillerinde (Hz.) Peygamber'in aşilamaz kemâlâtına methiyelerde bulunmaktadır⁶. Bu tür yazıların ilk örnekleri hicrî 3. asırda ortaya çıkarken bu edebî tür 6. asırda Kadı İyâz'ın (vefatı 544/1149) meşhur Şifâ'sı⁷ ile yükselmiştir. Düzenli olarak yeniden basılan ve artık internete giderek çoğalan sayısız siteden kolaylıkla indirilebilen bu kitapların yayıncılıktaki muvaffakiyeti, bu alanda çok geniş ve iştahlı bir okur kitlesinin mevcudiyetini de göstermektedir. (Hz.) Resûlullah'a hediye etmek için envaî çeşit salâvatı ihtiva eden ve "Seçilmiş zat" *Mustafa'yı* rüyada görme nimetine erebilmek başta olmak üzere, öyle ya da böyle tesirli bir hususiyete sahip olduğu kabul edilen bu mecmua ve külliyatın sahip olduğu yaygın şöhet bu bakımdan hiç de küçümsenecek bir şey değildir.

6 Bkz. Schimmel, 1994, böl. ii.

7 Ç.N: Eserin tam adı eş-Şifâ bi-(fi)ta'rîfi hukuki (fi şerefi)'l-*Mustafâ*'dır.

Suriye’yi kasıp kavuran iç savaşın başlamasından kısa bir süre önce, itibar sahibi Şamlı bir şeyh, kamuoyuna geniş çapta ulaşan bir konferansta bu konu hakkında şunları söylemişti: “(Hz.) Peygamberimizi rüyasında görmeyi arzulamayan tek bir Müslüman bile yoktur.” Mübalağa olduğunu hesaba katsak bile, şu kadarı bir gerçektir ki zengin ya da fakir, âlim ya da cahil, Arapça bilen ya da bilmeyen Müslümanların kahir ekseriyeti için, Batılıları endişelendiren amansız bir şeriat müessisi ve bir muharip komutan tasviri olarak tahayyül edilmekten gerçekte çok uzak olan (Hz.) Peygamber, her şeyden önce rahmet-i ilâhînin vasıtası, onlara medet bahşeden *gavs* olarak görülmektedir. Büyük bir kısmının doğup öldüğü yoksul diyarlarda maruz kaldığı derin sefaleti ve katmerli ıstırapları bir an düşünürsek (Hz.) Peygamber’e bağlılığın ve tâbiyetin (*devotio*) bu cihetinin ne kadar büyük önem taşıdığını rahatlıkla anlayabiliriz. Miladî 13. asırdan itibaren yaygınlaşmaya başlayan “(Hz.) Peygamber’in tevellüdü” *Mevlid* merasimi ona ithaf olunan bu muhabbet ve bağlılığın en bariz alâmetleri arasındadır ve Müslümanların günlük hayatında O’nun giderek yükselmekte olan ehemmiyetini göstermektedir. Sene-i devriye vesilesi ile düzenlenen bu merasimler ve ona olan muhabbet ve bağlılığa matuf ayinler – “bir nevi mânevî konser” denilebilecek *Semâ* ayinleri, (Hz.) Peygamber’e ithafen bestelenmiş naatların topluca okunması, ilâhîler ve şiirlerin yanı sıra bu ayinlere eşlik eden yoğun duygu yükü gibi faaliyetler konusunda ulemâ saflarında açık bir görüş birliğinden söz etmek mümkün değildir⁸. Her devirde bu merasimlere itiraz edenler çıkmışsa da mâni olmaya da muvafak olamamışlardır.

8 Sözü geçmişken, mevlid merasimlerinin ehl-i sünnete muvafık niteliğini tasvip ettiği için (Bkz. *el-Dehair-i Muhammediye, Kahire*) Suudi Arabistan’da 1980’lerden beri büyük bir karalama kampanyasının hedefi olan Suudi âlimi İbn Alevî’nin (vefatı 2004) cesaretini takdir etmek gerekir. Yetkililer tarafından alenen tövbe etmesi istenen İbn Alevî, bu talebi reddetti ve sonuç olarak Mekke Üniversitesi’ndeki profesörlük vazifesinden ihraç edildi. Ancak 11 Eylül trajedisinin ardından İbn Alevî’nin hakları ve itibarı, Suudi rejimi tarafından iade edildi (Bu konuda bkz. Katz, 2007, s. 184-187, 193-194, 215).

(Hz.) Peygamber muhabbeti, müminlerin gönlünde taht kurmuştur; tüm mânilere karşı ondan ümitvar olma kuvveti almakta-
dırlar. Ve fırtına ne kadar şiddetli olursa, şevkleri de o denli artmak-
tadır. Bazen bu tutkulu muhabbet tezahürlerinin rahatsız ettiği bir-
kaç katı fakihden gelen hizaya getirme ihtarlarına aldırış etmeyip
(Hz.) Nebi'ye karşı muhabbetlerini yüksek sesle ilan ederler. Sonuç
olarak aralarından birçoğu, hatta büyük bir kısmı maddî olarak
mukaddes mahallere gitme ve dolayısıyla (Hz.) Resûlallah'ın mak-
berinde tazimlerini sunma fırsatını hiç bulamayacaktır.

Hiçbir zaman veya mekân sınırının onun kendilerine yöne-
lik hayırhah alâkasına mâni olmayacağından emin olarak teselli
olurlar ve (Hz.) Peygamber'in vefatından bir müddet önce beyan
ettiği şu meşhur hadisi tekrar tekrar zikrederler: “*Kardeşlerimi
görmeyi çok isterdim!*” – Huzurda bulunan sahabesi “Biz senin
kardeşlerin değil miyiz?” diye sorarlar. – “Siz benim ashabımsı-
nız, benim kardeşlerim beni görmeden bana iman edenlerdir.”⁹

“Yaratılmışların en hayırlısı” ya da İslam mutasavvıflarının
kutsî ifadesi ile “*İnsan-ı Kâmil*” olarak telakkî edilen (Hz.) Pey-
gamber, aynı zamanda mânevî kemâlâtın (mükemmeliyet) zirve-
deki numunesi olarak da görülmektedir.

Bundan dolayı İslam'da, Hakk arayışını en başından itiba-
ren belirleyen buyruk; nebevî timsali, peygamberin teşkil et-
tiği numuneyi taklit etme (ona tâbi olma) mükellefiyetidir. Hz.
Muhammed'in tecessüm ettirdiği modele uymadan İlahî Varlığın
eşiğine ya da bir başka ifade ile *velâyet*e vasıl olmayı, ulaşmayı hiç
kimse ümit edemez. Muhtelif dinî vecibelere sıkıca riayeti açıkça
tekellüf etse de, salt bir şekilciliğe ircâ edilmesi söz konusu olma-
yan, tasavvuf geleneğine ilişkin bu mutabakat, tabirin en bariz
anlamı ile esasen (Hz.) Peygamber'in varlığına, hatta tamamen
onun cazibesine kapılmaya varana dek bir “bağlılık” (*taalluk*) ola-
rak tasavvur edilir. Bu noktada artık nazarî satih değil, “hissiya-

9 İbn Hanbel, 995-2001; “*Müsned, Enes Bin Mâlik*”, XX, s. 38, n° 12579; Wen-
sinck, 1936-1969, vii, s. 166. Bu hadis Yuhanna İncili 20, 29 ile karşılaştırıl-
malıdır.

tın" tecrübe ve zevk edilme mertebesi söz konusudur. Kur'an'a göre "tüm insanlığa¹⁰" gönderilen Hz. Muhammed, her biri için ve her birinin indinde evleviyetlidir (*a fortiori*): "Hem bilin ki, içinizde Allah'ın Resûlü vardır..."¹¹ ifadesi onu gerçek anlamda idrak eden sûfi Müslümanların derunî mânâsını idrake çalıştıkları vahyin bir ayetini lafzî olarak beyan etmektedir.

Böyle bir noktainazardan, (Hz.) Peygamber'e, sadece "Evrensel Elçi" *Resûlullah* olarak değil, "Âlemlerin Rabbi"ne doğru onun aracılığı olmadan hedefe varmaksızın ve durmaksızın dola-nacakları meşakkatli bir "yolculuğa", *seyrüsülûka* çıkanlara "ma-nevi rehber", *mürşit* vazifesini üstlendiği için de tâzim ve ihtiram gösterilmektedir. Tıpkı Kâbe'nin, müminlerin namaz ibadetleri-ni ifa ederken bedenlen yöneldikleri istikamet, kible olması gibi (Hz.) Peygamber de Lâyezal'in cemalini görmeye talip olanların kalplerini tevcih ettikleri kıbledir, gecenin derinliklerinde parıl-damayla asla bırakmayan kutup yıldızıdır.

Açık konuşmak gerekirse; burada bahis mevzuu olan tâli bir mesele ya da herhangi bir folklorik hadise değil, İslam tasavvuf geleneğinin esasını teşkil eden şeydir. "(Hz.) Peygamber'e mu-habbet ve tâbiyet" - yüzyıllar içinde yaygınlaşan bu ifadenin te-kerrürünü tasavvuf muhtevalı metinlerde göreceğimiz gibi - sa-dece mânevî bir tahakkuk usulü değildir; sûfi Müslümanların na-zarında velâyete ulaşmanın da yegâne yolunu teşkil etmektedir. Hakk'a giden yol (*itinerarium in Deum*) mefhumunu tavsif eden, İslam'daki bu Peygamber-merkezlilik ilk sûfi nesillerinden itiba-ren tasdik edilmektedir. Ancak tasavvuf tarihi boyunca, hem dile getiriliş bakımından hem de kaynağı olduğu ibadet ameliyeleri bakımından belirli uyarlamalara konu olmuştur. Bunun, tarîkat ayinlerindeki tatbikatında olduğu gibi 18. asırdan itibaren me-şayihin tâlimlerinde işgal ettiği baskın yer, son dönemlerde uz-manlar arasında hayli tartışmalara yol açmıştır. Müslüman top-

10 Sebe Sûresi, 28. Ayet: "Biz seni ancak bütün insanlara bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler."

11 Hucurat Sûresi, 7. Ayet.

lular ve onları teşkil eden cemaatlerde birçok ferdî ve kitlesel davranışı belirleyen (Hz.) Resûlullah’a gösterilen derin ihtiram aslında uzun süredir İslamologlar, etnologlar ve sosyologların dikkatini çekmektedir. Bu bağlılığın halka mal olmuş tezahürleri, aralarında seyahatnamelerin de yer aldığı sayısız neşriyata konu olmuştur. Annemarie Schimmel tarafından derlenen kapsamlı kitâbiyat¹² (bibliografya) bunu açıkça ortaya koymaktadır. Yapılan son tetkikler bu araştırmaya değerli katkılarda bulunmaya devam etmektedir¹³. Bir mütehassıslar halkasının haricinde, bazen de vicdansız “cerrahlar” (Salman Rüşdi vakası, Hz. Muhammed karikatüleri vb.) tarafından sapıtılan (Hz.) Peygamber muhabbetinin müzminleşmiş tezahürleri geniş bir kitlede de en-dişeli bir merak uyandırmıştır.

Müslüman dindarlığının bu ana veçhesine tahsis edilen pek çok eser arasında, Tor Andrae’nin 1918’de¹⁴ neşredilen kılavuz kitabına ek olarak, A. Schimmel’e borçlu olduğumuz *Ve Muhammed O’nun Elçisidir* eserinden özel olarak bahsetmek gereklidir. Schimmel, (Hz.) Peygamber’e tâzim ve hürmet unsurunu “İslam kavimlerinin şiiri” aracılığı ile yani İslam’ın çoğu yerel dillerinde araştırmıştır. Dolayısıyla, bu çalışma hayli değerlidir ve düşünmeye değer pek çok şey sunmaktadır. Ancak, meseleye biraz mesafeli kalarak, konunun tüm cihetlerini ele almamaktadır; zaten böyle bir iddiası da bulunmamaktadır. En geniş anlamıyla (*lato sensu*) Müslüman edebiyatına ve bizzat Müslümanlara yönelik uzun bir geçmişe uzanan aşinalığı, Alman İslamologu, (Hz.) Peygamber timsalinin İslam geleneğinde ve İslam coğrafyasının tüm bölgelerinde daima mevcut olduğu tespitinde bulunmaya götürmüştür. Geriye bir tek bunu ispatlaması kalıyordu ki o da bunu başarıyla yapmıştır.

12 Schimmel, 1984, s. 314-341.

13 Bkz. Özellikle, M.H. Katz’ın *Mevlid* üzerine kaydadeğer tetkiki. (Katz, 2007); Kaptein, 1993; Hoffman, 1992; Meier, 1999 (a).

14 Andrae, 198.

Ne var ki, “(Hz.) Peygamber’e müteveccih bu tâzim”, şunlardan başlayarak birçok meseleyi gündeme getirmektedir: vahyin mutlak surette diğerleri gibi sadece bir “beşer” olduğunu beyan etmesine rağmen bu zâta gösterilen böyle bir tâzim ve hürmetin esbab-ı mucibesi ne olabilir? Hristiyanlıktaki “(Hz.) Meryem kültü” ile benzerlik kurarsak, burada *hiperdulia*’dan¹⁵ bahsedebiliriz ama *latria*’dan¹⁶ söz edemeyiz. Geleneğin onu tezyin ettiği birçok yüceltici sıfattan birini ve ulviyetinin eşsiz ve müstesna bir vasfını ele alırsak, Hz. Muhammed’in yalnızca Allah’ın Elçisi olmakla kalmayıp, aynı zamanda “Nebilerin Efendisi” *Seyyidü’l-Mürselin* olduğuna dair müminlerin kati imanı nereden kaynaklanmaktadır? Kaynağını erken dönem İslam’dan mı yoksa zamanla umûmî itikada aşılana ifrata varmış bir “popüler inanç”tan mı almaktadır. (Hz.) Peygamber’e duyulan bu ihtiram tasavvuf geleneği içinde kendine özgü hangi şekillere bürünmüş, hangi faaliyetleri görmüştür?

İlk olarak tasavvuf meşayihinin ve özellikle müritlerinin “şeyhlerin en ulusu” Şeyh-i Ekber lakabını verdikleri İbn Arabî’nin (vefatı 638/1240) bu alanda sahip olduğu tâyin edici tesiri göstererek, öncelikle (bölüm i’den iv’e kadar) temas edeceğim bu müstesna adanmışlığın altında yatan nazarı unsurları tetkik edeceğim. Aslında, sayısız metinlerinde ve hususen geniş bir tasavvuf külliyyatı olan “Mekke ilhâmları, keşfleri” *Fütûhâtü’l-Mekkiyye*’de, o zamana dek kati ve muğlak ifadelerle sadece tasavvuf ıstılâhâtında görülen, ana unsurlarını kesin terimlerle belirlediği nebevî bir öğreti ortaya çıkaran, her şeyden önce ona umumî zaman ve mekân-ötesi şümülünü kazandıran İbn Arabî olmuştur. (Hz.) Peygamber’in mânevî saltanatı hususundaki bu evrenselci telakkîye itiraz edilebilir ancak onun İslam âleminde (Hz.) Peygamber tasvirinin idraki üzerindeki tesirini kimse inkâr edemez.

15 Ç.N.: *Hiperdulia*: Katolikler tarafından Hz. Meryem’e “yaratılmışların en kutsalı” olduğu inancıyla gösterilen ihtiram.

16 Ç.N.: *Latria*: Katolik Kilisesi akaidinde Tanrı’ya en yüce mertebeden yöneltilen saygı.